

Lakivaliokunta

Rikkomaton - kielletään eheytyshoidot

JOHDANTO

Vireilletulo

Rikkomaton - kielletään eheytyshoidot (KAA 6/2023 vp): Asia on saapunut valiokuntaan.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- aloitteen tekijöiden edustaja Perttu Jussila
- lainsäädäntöneuvos Jussi Matikkala, oikeusministeriö
- poliisitarkastaja Arto Hietanen, sisäministeriö
- neuvotteleva virkamies Maija Iles, sosiaali- ja terveysministeriö
- valtionsyyttäjä Anu Mantila, Syyttäjälaitos
- tasa-arvovaltuutettu Rainer Hiltunen, Tasa-arvovaltuutetun toimisto
- yhdenvertaisuusvaltuutettu Kristina Stenman, Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
- poliisitarkastaja Visa Weckström, Poliisihallitus
- yksikön johtaja Jarmo Kokkonen, Kirkkohallitus
- erikoissuunnittelija Aino Jehkoi, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- osastonylilääkäri Katinka Tuisku, HUS-yhtymä
- ylilääkäri, professori Riittakerttu Kaltiala, Pirkanmaan hyvinvointialue
- johtava asiantuntija Tommi P. Pesonen, Loisto settlementti ry
- johtava asiantuntija Kristian Wahlbeck, MIELI Suomen Mielenterveys ry
- hankepäällikkö Hanna-Leena Autio, Sateenkaariyhdistys Malkus ry
- puheenjohtaja Pekka Rantala, Seta ry
- sielunhoitoterapeutti Tarja Vilppola, Suomen ACC ry
- puheenjohtaja Andrew Chambers, Suomen Elävät Vedet ry
- pastori Ari Puonti, Suomen Evankelinen Allianssi ry
- psykiatrian erikoislääkäri Teemu Kärnä, Suomen Psykiatriyhdistys ry
- puheenjohtaja Jari Lipsanen, Suomen Psykologiliitto ry
- hallituksen jäsen Vilja Heikkilä, Trans ry
- puheenjohtaja Tanja von Knorring, Transfeminiinit ry
- puheenjohtaja Katja Wongui, Translasten ja -nuorten perheet ry
- toiminnanjohtaja Katri Kuusikallio, Uskontojen yhteistyö Suomessa - USKOT -foorumi ry
- seksuaaliterapeutti Johanna Aapakallio
- uskontotieteilijä Peik Ingman
- asiantuntija Patrick Tiainen

Valiokunnan mietintö LaVM 4/2025 vp

- professori Kimmo Nuotio
- professori Elina Pirjatanniemi
- professori Matti Tolvanen

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira)
- Amnesty International, Suomen osasto ry
- Luontaishoitoalan Foorumi ry
- Sanan- ja uskonnonvapaus ry
- Trasek ry

Julkinen kuuleminen

Lakivaliokunta järjesti 15 päivänä helmikuuta 2024 kansanedustajille ja tiedotusvälineille sekä verkkolähetyksen kautta yleisölle suunnatun julkisen kuulemistilaisuuden, jossa kuultavina olivat aloitteen tekijöiden edustaja, yhdenvertaisuusvaltuutettu sekä asiantuntijat Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta, Seta ry:stä, Suomen Psykiatriyhdistys ry:stä ja Suomen Psykologiliitto ry:stä.

KANSALAISALOITE

Kansalaisaloitteen tavoitteena on kieltää hoidot, jotka tähtäävät seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen niin kutsuttuun "eheyttämiseen", eli seksuaalisuuden muuttamiseen heteroksi ja/tai sukupuolen muuttamista cissukupuoliseksi. Aloitteessa edellytetään lainvalmisteluun ryhtymistä eheytyshoitujen kriminalisoimiseksi. Kyse on toimenpideohjelma-ehdotuksesta, joka ei sisällä konkreettista lakiehdotusta.

Eheytyshoidoilla ja -terapiailla tarkoitetaan kansalaisaloitteen mukaan seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli-identiteetin muuttamiseen tähtääviä hoitomuotoja. Aloitteessa todetaan niiden pohjaavan vääristyneeseen ajatukseen, jonka mukaan heteroseksuaalisuudesta eroava seksuaalinen suuntautuminen tai syntymässä määritellystä sukupuolesta eroava sukupuoli-identiteetti olisivat jotenkin parannettavissa ja korjattavissa, eli ehytettävissä.

Kansalaisaloitteen perustelujen mukaan eheytyshoidot saattavat jo olla rikollisia, mutta niitä ei tunnisteta sellaisiksi. Aloitteessa katsotaan, että vaikka eheytyshoidot useimmissa tapauksissa täyttäisivätkin pahoinpitelyn tunnusmerkistön, olisi eheytyshoitujen aiheuttamien haittojen torjumiseksi tehokkainta säätää ne erikseen lailla rikolliseksi tai muuttaa pahoinpitelyn määritelmää rikoslaisissa siten, että se yksiselitteisesti sisältää myös eheytyshoidot. Rikokseksi säätäminen antaisi aloitteen mukaan myös selkeän signaalin siitä, etteivät eheytyshoidot ole yhteiskunnallisesti hyväksyttäviä.

Kansalaisaloitteen mukaan eheytyshoidot ovat perustuslaissa ja kansainvälisissä sopimuksissa turvattujen ihmisoikeuksien vastaisia. Kansalaisaloitteessa edellytetään, että eduskunta ryhtyy

Valiokunnan mietintö LaVM 4/2025 vp

toimeen suomalaisten ja muiden Suomessa asuvien ihmisoikeuksien turvaamiseksi kriminalisoidulla tällaiset hoidot.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Mietinnön rakenne ja käsitteistö

Lakivaliokunnan mietinnössä kuvataan ensin oikeustilaa Suomessa ja eräissä muissa maissa. Tämän jälkeen selvitetään kansalaisaloitteen käsittelyä valiokunnassa sekä valiokunnan kansalaisaloitetta koskevia arvioita ja johtopäätöksiä.

Valiokunta käyttää mietinnössään kansalaisaloitteen käsitettä "eheytyshoidot" johdonmukaisuussyistä. Käsite on jossain määrin tulkinnanvarainen ja harhaanjohtavakin, mutta se on valiokunnan saaman selvityksen mukaan melko vakiintunut. Käsitteen alle mahtuu laaja kirjo erilaisia toimia ja toimenpiteitä, joiden tavoitteena on muuttaa tai häivyttää henkilön seksuaalinen suuntautuminen tai sukupuoli-identiteetti. Eheytyshoidot voivat olla esimerkiksi psykoterapeuttiseen, lääketieteelliseen, uskontoon tai näiden yhdistelmään pohjautuvia, ja ne voivat kattaa erilaisia painostuskeinoja lievistä suostuttelusta väkivaltaisiin toimiin.

Nykytila

Suomessa ei ole lainsäädäntöä kansalaisaloitteessa tarkoitetuista eheytyshoidoista. Niitä ei ole lailla erityisesti kielletty eikä niitä ole rikoslaissa erikseen kriminalisoitu.

Terveydellisten vahinkojen aiheuttaminen on säädetty rangaistavaksi rikoslain 21 luvussa. Pahoinpitelyyn syyllistyy muun muassa se, joka tekee ruumiillista väkivaltaa tai tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä (rikoslain 21 luvun 5 §). Myös pahoinpitelyn yritys on rangaistava. Terveydellisiä vahinkoja ovat fyysisten vahinkojen ohella muun muassa mielenterveyden häiriöinä ilmenevät psyykkiset vahingot. Pahoinpitelyn rangaistavuus edellyttää tahallisuutta. Teko on tahallinen, jos tekijä tavoittelee seurausta tai pitää sitä menettelynsä varmana tai varsin todennäköisenä seurauksena.

Joka huolimattomuudellaan aiheuttaa toiselle ruumiinvamman tai sairauden, joka ei ole vähäinen, on puolestaan tuomittava vammantuottamuksesta (rikoslain 21 luvun 10 §). Lisäksi rikoslain 21 luvussa säädetään kuolemantuottamuksesta (8 ja 9 §:ssä) ja vaaran aiheuttamisesta terveydelle (13 §).

Harhaanjohtavien tai totuudenvastaisten tietojen antaminen voi tapauksesta riippuen toteuttaa petoksen (rikoslain 36 luvun 1 §) tai markkinointirikoksen (rikoslain 30 luvun 1 §) edellytykset. Rikoslaissa säädetään myös muun muassa syrjinnästä (rikoslain 11 luvun 11 §), kunnianloukkauksesta (rikoslain 24 luvun 9 §), pakottamisesta (rikoslain 25 luvun 8 §) ja vainoamisesta (rikoslain 25 luvun 7 a §).

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tiedossa ei ole aloitteessa tarkoitettuja eheytyshoitoja koskevaa oikeuskäytäntöä. Käräjäoikeuden käsiteltäväksi on kuitenkin vastikään tullut tapaus,

Valiokunnan mietintö LaVM 4/2025 vp

jossa vastaajia syytetään pahoinpitelystä, koska heidän väitetään antaneen eheytyshoitoa eräälle henkilölle. Tuomioistuini ei vielä ole antanut asiassa ratkaisua.

Kansainvälinen vertailu

Kansalaisaloitteessa kuvataan lyhyesti oikeustilaa kansainvälisesti. Aloitteen mukaan EU-maista Malta on vuonna 2016 kieltänyt eheytyshoidot lailla ja useissa muissa länsimaissa, kuten Saksassa, Kanadassa ja useissa Yhdysvaltojen osavaltioissa, on käynnissä lainsäädäntöhankkeita eheytyshoitosten kriminalisoimiseksi. Myös Euroopan unionin parlamentti on kehottanut jäsenvaltioita kieltämään eheytyshoidot.

Lakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä sekä sosiaali- ja terveysministeriöltä lisätietoja muiden maiden oikeustilasta. Valiokunnan saamasta selvityksestä ilmenee tiivistettynä seuraavaa.

Euroopan parlamentin vuonna 2023 laatiman selvityksen mukaan jotkin valtiot ovat kieltäneet eheytyshoidot lailla (esim. Ecuador, Kanada, useat Yhdysvaltojen osavaltiot, Uusi-Seelanti, Islanti, Ranska, Saksa, Kreikka, Malta, Espanja ja Kypros). Lisäksi useassa valtiossa on selvityksen laatimisen aikana joko esitetty tai käyty keskustelua hoitojen kriminalisoinnista (esim. Belgiassa, Portugalissa, Itävallassa, Irlannissa, Alankomaissa, Britanniassa ja Sveitsissä). Joissakin valtioissa, kuten Brasiliassa, Albaniassa ja Israelissa, on vuorostaan tukeuduttu terveydenhuollon ammattijärjestöihin, joiden tehtävänä on ryhtyä kurinpitotoimenpiteisiin, kuten ammatinharjoittamisoikeuden poistamiseen, eheytyshoitoihin osallistuvia jäseniään vastaan. Jotkin valtiot, kuten Kreikka, ovat kieltäneet eheytyshoitosten harjoittamisen ainoastaan terveydenhuollon ammattilaisilta, kun taas toiset eivät tee eroa siinä, kuka hoitoja harjoittaa (Ranska, Saksa, Malta, Espanja). Eräät valtiot ovat kriminalisoineet ainoastaan alaikäisiin ja haavoittuvassa asemassa oleviin aikuisiin kohdistuvat hoidot (Saksa, Kreikka ja Malta), kun toiset valtiot ovat ulottaneet kiellon myös aikuisiin, suostumuksesta riippumatta (Ranska, Espanja, Kypros). Rangaistukset vaihtelevat sakoista vankeuteen. Myös eheytyshoitosten markkinointi on kielletty eräissä valtioissa (mm. Saksassa ja Kreikassa).

Seuraavassa on tarkempia tietoja Norjan, Saksan, Tanskan ja Ruotsin oikeustilasta.

Norja

Norjan rikoslain vapautta ja rauhaa koskevia rangaistussäännöksiä sisältävään 24 lukuun lisättiin vuonna 2023 säännökset eheytyshoitosten kieltämisestä (270, 270 a ja 270 b §).

Rangaistussäännösten säätämiseen johtaneessa kulttuuri- ja yhdenvertaisuusministeriön ehdotuksessa todettiin, että yksittäisiin tekoihin, joilla pyritään vaikuttamaan henkilöön hänen seksuaalisen suuntautumisensa muuttamiseksi, kieltämiseksi tai tukahduttamiseksi, saattavat soveltaa useat rangaistussäännökset. Sitä vastoin ei ollut rangaistussäännöstä, joka suoraan koskee psykoterapeuttisia, lääketieteellisiä, vaihtoehtolääketieteellisiä tai uskontoon perustuvia menetelmiä tai vastaavia järjestelmällisiä menettelyjä tällaisen muutoksen aikaansaamiseksi.

Valiokunnan mietintö LaVM 4/2025 vp

Rikoslain 270 §:n (*konverteringsterapi*) mukaan sakkoa tai enintään kolmen vuoden vankeusrangaistus määrätään sille, joka loukkaa toista henkilöä käyttämällä psykoterapeuttisia, lääketieteellisiä, vaihtoehtolääketieteellisiä tai uskontoon perustuvia menetelmiä tai vastaavia järjestelmällisiä menettelyjä tarkoituksenaan vaikuttaa toiseen hänen seksuaalisen suuntautumisensa tai sukupuoli-identiteettinsä muuttamiseksi, kieltämiseksi tai tukahduttamiseksi.

Samoin rangaistaan sitä, joka altistaa alle 18-vuotiaan henkilön ensimmäisessä kohdassa mainituille menetelmille tai menettelyille tarkoituksenaan saada hänet muuttamaan, kieltämään tai tukahduttamaan seksuaalinen suuntautumisensa tai sukupuoli-identiteettinsä. Tietämättömyys lapsen oikeasta iästä ei johda rankaisemattomuuteen, jos tekijää voidaan moittia tietämättömyydestä.

Törkeän tekemuodon (270 a §, *grov konverteringsterapi*) mukaan vakavista 270 §:n mukaisista rikkomuksista voidaan tuomita enintään kuuden vuoden vankeusrangaistus. Rikoksen vakavuutta arvioitaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, onko rikos aiheuttanut merkittävää vahinkoa keholle tai terveydelle, onko se pitkäkestoinen ja onko siihen syyllistynyt suuri joukko ihmisiä.

Lisäksi rikoslain 270 b §:ssä säädetään rangaistavaksi eheytystoiminnan markkinointi ja siitä voidaan tuomita sakkoa tai enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus.

Saksa

Saksassa on säädetty vuonna 2020 erillislaki eheytyshoidoilta suojaamisesta (*Gesetz zum Schutz vor Konversionsbehandlungen*). Sen 2 §:ssä säädetään eheytyshoitojen kiellosta, joka koskee alle 18-vuotiaille henkilöille tehtäviä eheytyshoitoja sekä 18 vuotta täyttäneille tehtäviä eheytyshoitoja, joille ei ole annettu suostumusta.

Lakia sovelletaan 1 §:n 1 momentin mukaan kaikkiin ihmisiin kohdistuviin hoitoihin, joilla pyritään muuttamaan tai tukahduttamaan seksuaalista suuntautumista tai itse koettua sukupuoli-identiteettiä. Lakia ei 2 momentin mukaan sovelleta lääketieteellisesti tunnustettujen seksuaalisen suuntautumisensa häiriöiden hoitoon eikä 3 momentin mukaan kirurgisiin lääketieteellisiin toimenpiteisiin tai hormonihoitoihin, joiden tarkoituksena on ilmaista henkilön itse koettua sukupuoli-identiteettiä tai täyttää henkilön toive maskuliinisemmasta tai feminiinisemmästä ulkonäöstä.

Lain 5 §:ssä säädetään rangaistavaksi 2 §:ssä säädetyn kiellon vastainen toiminta, josta voidaan tuomita sakkoa tai enintään vuosi vankeutta. Pykälän 2 momentin mukaan 1 momenttia ei sovelleta huoltajiin, edellyttäen, etteivät he törkeästi loukkaa huolenpito- tai kasvatusvelvollisuuttaan syyllistymällä rikokseen.

Lain 3 §:ssä kielletään myös eheytyshoitojen markkinointi, tarjoaminen ja järjestäminen. Kiellon rikkomisesta voi 6 §:n mukaan seurata hallinnollisena seuraamuksena sakko, joka voi olla enintään 30 000 euroa.

Valiokunnan mietintö LaVM 4/2025 vp

Tanska

Tanskan rikoslaissa ei kriminalisoida erikseen eheytyshoitoja. Mikä tahansa väkivalta tai uhkaus väkivallan käyttämisestä eheytyshoitojen yhteydessä on rangaistavaa rikoslain yleisten säännösten kautta. Eheytyshoitoihin sovellettavaksi voi tulla myös muun muassa rikoslain 243 §, jossa säädetään perheväkivallasta, ja jonka mukaan henkinen väkivalta on rangaistavaa. Pykälän mukaan henkilö, joka kuuluu toisen henkilön kotitalouteen tai on läheisessä yhteydessä siihen tai on aiemmin ollut tällaisessa yhteydessä kotitalouteen, ja joka toistuvasti tietyn ajanjakson aikana altistaa toisen henkilön törkeän halventavalle, nöyryyttävälle tai loukkaavalle käytökselle, joka on omiaan hallitsemaan kyseistä henkilöä kohtuuttomasti, mukaan lukien negatiivinen sosiaalinen kontrolli, tuomitaan henkisestä väkivallasta (*psykisk vold*) sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi. Sovellettaviksi voisivat tulla myös vapauteen kohdistuvat rangaistussäännökset, kuten rikoslain 260 § pakottamisesta.

Ruotsi

Ruotsin rikoskaari (*Brottsbalk*) ei sisällä säännöksiä, joissa kriminalisoitaisiin eheytyshoidot. Toisen pakottaminen eheytyshoitoon voi olla rangaistavaa rikoslain yleisten säännösten kautta, esimerkiksi pakottamisena.

Ruotsissa on hiljattain toteutettu laaja selvitys, jossa on arvioitu muun muassa eheytyshoitoja koskevan rangaistussäännöksen tarpeellisuutta (SOU 2023:37: *Förstärkt skydd för den personliga integriteten. Behovet av åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt omvändelseförsök*). Selvityksessä päädyttiin eheytyshoitojen osalta katsomaan, että nykyiset rangaistussäännökset kattavat vakavimmat vaikuttamistavat, ja että ne teot, jotka jäävät rangaistavan alan ulkopuolelle, eivät ole niin vakavia, että olisi aiheellista säätää kriminalisoinnista. Lisäksi katsottiin, että kriminalisointi ei ole tehokas keino ei-toivottavan menettelyn torjumiseksi.

Asiantuntijakuulemiset

Lakivaliokunta on kuullut kansalaisaloitteesta laaja-alaisesti asiantuntijoita. Asiantuntijakuulemisissa esiin tulleen mukaan eheytyshoitojen historiallisena taustana on se, että valtavirrasta poikkeavaa seksuaalista suuntautumista tai -identiteettiä on pidetty haitallisena poikkeamana, sairautena tai jopa syntinä. Tätä pyrittiin hoitamaan muun muassa psykoterapian keinoin ja uskonyhteisöjen toimenpitein. Nykyisin psykoterapeuttisessa työskentelyssä kuitenkin kunnioitetaan autonomiaa ja pidättäytyään yrityksistä muuttaa henkilöä. Suomen Psykologiliiton ohjeituksen mukaan kenenkään psykologin ei tule osallistua eheytyshoitojen toteuttamiseen tai ohjata sellaisen pariin niin terveydenhuollon toimintana kuin sen ulkopuolellakaan. Myös Suomen Psykiatriyhdistys on irtisanoutunut eheytyshoidoista. Kirkkohallituksen mukaan myöskään kirkko ei hyväksy toiminnassaan eikä uskontonsa harjoittamisessa minkäänlaisia käytäntöjä, joilla pyritään toisen ihmisen seksuaali- tai sukupuoli-identiteetin muuttamiseen.

Lääketieteelliset asiantuntijat korostavat, että terveydenhuollon toiminta perustuu näyttöön sekä hyviin hoito- ja toimintakäytäntöihin. Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan eheytyshoidot eivät ole terveydenhuollon hyväksytty menetelmä eivätkä ne kuulu Suomen julkisesti rahoitet-

Valiokunnan mietintö LaVM 4/2025 vp

tuun terveydenhuoltoon. Kysymys on sosiaali- ja terveysministeriön mukaan ei-lääketieteellisestä toiminnasta, johon ei lähtökohtaisesti sovelleta sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöä, erityisesti siltä osin kuin sellaista harjoitetaan uskonnollisissa yhteisöissä. Tällöin antaessaan eheytyshoitoja henkilö ei toimi terveydenhuollon ammattihenkilönä, vaikka hänellä olisi terveydenhuollon ammattihenkilön koulutus, eikä häneen sovelleta terveydenhuollon ammattihenkilöiden valvontaa koskevia säännöksiä. Terveydenhuollon ammattihenkilön ei myöskään tule tällöin vedota terveydenhuollon ammattihenkilön koulutukseensa tarjotessaan hoitoa. Jos varsinaisessa terveydenhuollossa tai terveydenhuollon ammattihenkilön ammattitoiminnassa ilmenee epäasiallista toimintaa, joka ei perustu terveydenhuollossa yleisesti hyväksyttyihin menettelytapoihin ja jota voidaan luonnehtia eheyttämiseksi, siihen voidaan sosiaali- ja terveysministeriön mukaan puuttua terveydenhuollon ja ammattihenkilöiden valvonnan keinoin.

Asiantuntijakuulemisissa on kuitenkin tuotu esiin, etteivät eheytyshoidot ole kadonneet Suomestakaan. Niin kutsuttua ”eheyttämistä” kerrotaan tapahtuvan erityisesti uskonnollisissa yhteisöissä, mutta myös esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon piirissä, joskaan jälkimmäisessä ei välttämättä katsota olevan kyse tietoisesta eheyttämisestä. Toisaalta on tuotu esiin, että ilmiöstä on varsinkin Suomesta vain rajallisesti tutkittua tietoa.

Valtaosa asiantuntijoista pitää eheytyshoitoja yksiselitteisesti vahingollisina. Niiden katsotaan voivan loukata useita hoidettavien perus- ja ihmisoikeuksia, kuten yhdenvertaisuutta sekä oikeutta terveyteen ja yksityisyyden suojaan. Pahimmillaan eheytyshoitojen katsotaan voivan rikkoa jopa kidutuksen sekä epäinhimillisen ja julman kohtelun kieltoa. Lisäksi eheytyshoitojen taustalla olevaa ajatusta siitä, että niiden kohteena oleva ihminen on identiteettinsä vuoksi rikkinäinen, pidetään ihmisarvoa loukkaavana. Erityisen haavoittuvina pidetään seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvia yksilöitä, lapsia ja nuoria.

Asiantuntijoiden näkemykset aloitteessa ehdotetusta eheytyshoitojen kriminalisoimisesta kuitenkin jakaantuivat. Osa kannattaa aloitteessa ehdotettua lainvalmisteluun ryhtymistä eheytyshoitojen kriminalisoimiseksi, kun taas osa ei pidä sitä aiheellisenä tai vastustaa sitä. Osa vuorostaan katsoo, että se, pitäisikö eheytyshoidot Suomessa kriminalisoida vai ei, vaatii tarkempaa selvitystä ilmiöstä sekä arviota nykyisen rikoslainsäädännön soveltumisesta siihen.

Asiantuntijakuulemisissa on kiinnitetty huomiota myös eheytyshoitoihin psyykkisenä väkivaltana. On tuotu esiin, että psyykinen väkivalta tunnistetaan poliisin työssä ja oikeuskäytännössä huonosti ja se tulee Suomessa pahoinpitelynä rangaistavaksi harvoin. Ongelmia arvioidaan olevan erityisesti sen näyttämisessä, että psyykkisen painostamisen ja terveyden vahingoittumisen välillä on riittävä syy-yhteys. Tämän ongelman on arvioitu poistuvan, jos eheytyshoidot tulisivat rangaistaviksi osana niin kutsutun pakottavan kontrollin rangaistavuutta. Taustalla on ajatus siitä, että eheytyshoidoissa voisi olla kysymys sellaisesta toisen henkilön itsemääräämisoikeuden loukkauksesta ja valtaan ottamisesta, joka täyttää pakottavan kontrollin määritelmän. Pakottavassa kontrollissa rikosvastuun edellytyksenä ei olisi seurauksen aiheutuminen vaan se, että teko tyyppillisesti aiheuttaisi uhrissa pelkoa tai ahdistusta. Sääntelymallina on viitattu oikeusministeriölle laadittuun selvitykseen, jossa ehdotetaan, että rikoslakiin säädetään pakottavasta kontrollista uusi rikostunnusmerkistö (ks. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2023:20).

Valiokunnan mietintö LaVM 4/2025 vp

Rangaistussäännösten säätämisestä

Rangaistussäännöksiä säädettäessä on otettava asianmukaisesti huomioon lakivaliokunnan aiemmin eri yhteyksissä painottamat rikosoikeuden käytön yleiset rajoitusedellytykset ja niiden kanssa osin samoja kysymyksiä käsittelevät kriminalisointiperiaatteet (ks. LaVL 9/2004 vp, LaVM 8/2004 vp, LaVM 15/2005 vp ja LaVM 2/2006 vp sekä myös mm. LaVM 36/2010 vp, LaVM 43/2010 vp, LaVM 4/2014 vp, LaVM 11/2014 vp, LaVM 2/2017 vp, LaVM 16/2022 vp ja LaVM 9/2024 vp).

Lakivaliokunnan painottamien rikoslainsäädännön käytön yleisten edellytysten mukaan kaikelle rikoslainsäädännölle tulee ensinnäkin olla hyväksyttävä peruste. Tällaisen muodostaa oikeushyvien suojeleminen niitä loukkaavilta tai vakavasti vaarantavilta moitittavilta teoilta. Oikeusjärjestyksen suojaamia oikeushyviä ovat muun muassa perustuslaissa suojatut perusoikeudet, kuten elämä, terveys ja henkilökohtainen koskemattomuus. Toiseksi on kyettävä osoittamaan, että on painava yhteiskunnallinen tarve, joka edellyttää juuri uuden rangaistussäännöksen säätämistä hyväksyttäväksi arvioidun tavoitteen saavuttamiseksi. Tällöin huomioon otetaan ennestään voimassa oleva muu sääntely sekä mahdolliset vaihtoehtoiset keinot ja toimenpiteet tavoitellun päämäärän saavuttamiseksi. Kolmanneksi säädettävän kriminalisoinnin tulee olla ennaltaehkäisevä, eli uuden rangaistussäännöksen on voitava perustellusti olettaa ainakin jossain määrin vaikuttavan tarkoitetulla tavalla. Neljänneksi rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta johtuu, että tunnusmerkistön on oltava täsmällinen ja tarkkarajainen.

Vakiintuneisiin kriminalisointiperiaatteisiin kuuluvan niin kutsutun ultima ratio -periaatteen mukaan rikosoikeutta voidaan käyttää vasta viimesijaisena keinona. Tällöin on arvioitava sitä, onko haitallisen ja moitittavan käyttäytymisen torjunnassa käytettävissä muita kuin rikosoikeudellisia keinoja. Lisäksi hyöty–haitta-punninnan periaatteen mukaan kriminalisoinnista tulee olla enemmän hyötyä kuin haittaa. Hyödyksi arvioidaan muun muassa kriminalisoinnin kyky ennaltaehkäistä rangaistussäännöksellä suojattavan oikeushyvän loukkauksia. Haittojen arvioinnissa vuorostaan otetaan huomioon muun muassa kielteiset vaikutukset, joita rangaistavaksi säätämisestä aiheutuu eri osapuolille ja tahoille.

Rangaistussäännöksiä säädettäessä on otettava huomioon myös perustuslakivaliokunnan asettamat rikosoikeuden käytön yleiset rajoitusedellytykset (ks. mm. PeVM 25/1994 vp, PeVL 23/1997 vp, PeVL 17/2006 vp, PeVL 18/2007 vp). Perustuslakivaliokunta on käytännössään katsonut, että lainsäätäjällä on kriminalisointien säätämisessä väljä liikkumavara, joskin siihen kohdistuu rajoituksia sekä perustuslaista että Suomea sitovista kansainvälisistä velvoitteista. Perustuslakivaliokunnan mukaan rikossäännökset rangaistusseuraamuksineen ovat nähtävissä paitsi perusoikeuksien rajoituksina myös keinoina, joiden avulla oikeusjärjestys antaa turvaa perusoikeuksille. Perusoikeussäännökset merkitsevät siten rikoslain säätäjälle sekä toimivallan rajoituksia että asettavat tälle toimintavelvoitteita, ja yksittäisten kriminalisointien valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa on otettava huomioon kummankin tyyppiset vaikutukset (ks. PeVL 23/1997 vp). Perustuslakivaliokunnan mukaan rangaistussäännösten tulee täyttää perusoikeuden rajoittamiselle asetettavat yleiset edellytykset ja kulloisestakin perusoikeussäännöksestä mahdollisesti johtuvat erityisedellytykset (PeVL 23/1997 vp, s. 2, ja siinä viitattu PeVM 25/1994 vp). Osa yleisistä edellytyksistä — lailla säätämisen vaatimus, täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimus — on johdettavissa rikosoikeudellisesta legaliteettiperiaatteesta. Perusoikeusrajoituksen hyväksyttävyyksvaati-

Valiokunnan mietintö LaVM 4/2025 vp

muksen nojalla kriminalisoinnille on voitava esittää painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste. Suhteellisuusvaatimus puolestaan edellyttää sen arvioimista, onko kriminalisointi välttämätön sen taustalla olevan oikeushyvän suojaamiseksi. Tältä osin tulee arvioida, onko vastaava tavoite saavutettavissa muulla perusoikeuteen vähemmän puuttuvalla tavalla kuin kriminalisoinnilla.

Rangaistussäännöksiä säädettäessä merkityksellisiä ovat myös rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksutut rikosoikeudelliset lainkirjoitusperiaatteet. Nämä periaatteet liittyvät muun muassa rangaistussäännösten kirjoitustapaan ja rangaistusasteikkojen asettamiseen.

Arviointia ja johtopäätöksiä

Eheytushoitoihin voidaan edellä mainituin tavoin jo nykyisin soveltaa voimassa olevia rikoslain pahoinpitelyä koskevia säännöksiä. Niiden lisäksi merkityksellisiä voivat tapauskohtaisesti olla useat muut rikoslain säännökset, kuten säännökset syrjinnästä ja pakottamisesta. Kansalaisaloitteen perusteluissa kuitenkin katsotaan, että eheytushoitojen aiheuttamien haittojen torjumiseksi tehokkainta olisi säätää eheytushoidot erikseen lailla rikolliseksi tai muuttaa pahoinpitelyn määritelmää rikoslaissa siten, että se yksiselitteisesti sisältää myös eheytushoidot. Kansalaisaloitteessa edellytetään lainvalmisteluun ryhtymistä eheytushoitojen kriminalisoimiseksi. Kyse on toimenpidealoitemuotoisesta ehdotuksesta, joka ei sisällä konkreettista lakiehdotusta.

Lakivaliokunta pitää kansalaisaloitteen tavoitetta suojata seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksia lähtökohtaisesti hyväksyttävänä, sillä seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuoli-identiteetin koskemattomuuden voidaan katsoa sisältyvän henkilöä koskeviin oikeushyviin. Aloitteessa tarkoitettuja eheytushoitoja kohdistetaan monessa suhteessa haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin. Ne ovat lähtökohdiltaan ja luonteeltaan syrjiviä ja ne voivat loukata useita hoidettavien perus- ja ihmisoikeuksia sekä heikentää heidän terveyttään ja hyvinvointiaan. Tieteellistä näyttöä siitä, että eheytushoidolla voitaisiin muuttaa seksuaalista suuntautumista tai sukupuolikäsitystä, ei ole. Kyse on siten terveydelle haitallisesta, kohteensa perus- ja ihmisoikeuksia loukkaavasta toiminnasta.

Vaikka rikoslain rangaistussäännösten voidaan edellä mainituin tavoin katsoa jo nykyisin voivan tulla sovellettavaksi eheytushoitoihin liittyviin tilanteisiin, oikeustila ei välttämättä ole riittävän selkeä eikä kattava. Haasteita vaikuttaa liittyvän eheytushoitojen merkityksen tunnistamiseen suhteessa nykyisiin rangaistussäännöksiin sekä nykyisten rangaistussäännösten soveltamiseen psyykkisen väkivallan tilanteisiin. Nykyinen oikeustila ei siten ole ongelmaton, kun otetaan huomioon eheytystoiminnan vakava luonne sekä toiminnan kielteiset vaikutukset seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen perus- ja ihmisoikeuksiin. Valiokunta katsookin, että eheytystoiminnan kieltoa ja rangaistavuutta on aiheellista selventää. Tällä voidaan korostaa eheytystoiminnan paheksuttavuutta ja moitittavuutta, millä voidaan arvioida olevan yleis- ja erityisestävää vaikutusta. Lisäksi rangaistavuutta selkeyttämällä voidaan tehostaa ilmiön tunnistamista ja torjuntaa.

Kansalaisaloitteen mukaan eheytushoidot tulisi kriminalisoida erikseen tai täsmentää pahoinpitelyn rangaistussäännöksiä. Toisaalta valiokuntakäsittelyssä on edellä todetuin tavoin tuotu esiin myös mahdollisuus, että eheytushoidot kriminalisoitaisiin osana yleistä pakottavan kontrollin rangaistussäännöstä. Rikoslakiin ei nykyisin sisälly tällaista rangaistussäännöstä, mutta hallitus-

Valiokunnan mietintö LaVM 4/2025 vp

ohjelman mukaan tarvetta tällaiselle kriminalisoinnille selvitetään hallituskauden aikana. Lakivaliokunta ei ota sääntelymalliin kantaa, vaan katsoo, että eri vaihtoehtoja on perusteltua selvittää ja arvioida lainvalmistelussa tarkemmin.

Lakivaliokunta korostaa, että edellä kuvatut rikoslainkäytölle asetetut vakiintuneet yleiset edellytykset ja kriminalisointiperiaatteet sekä perusoikeuksista tällaiselle sääntelylle asettuvat rajoitukset tulee ottaa lainvalmistelussa asianmukaisesti huomioon normaalien lainvalmisteluperiaatteiden mukaisesti. Perusteltua on huomioida muun muassa se, että vaikka tavoite suojata seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen perus- ja ihmisoikeuksia on lähtökohtaisesti hyväksyttävä, henkilöllä on oikeus saada apua ja tukea tutkiessaan omaa seksuaalista suuntautumistaan ja sukupuoli-identiteettiään. Näin ollen se, milloin on kyse henkilöä loukkaavasta ja oikeudettomasta vaikuttamisesta, ja milloin taas henkilön oman vapaan tahdon mukaisesta avusta ja tuesta, voi herättää tulkinta- ja rajanvetokysymyksiä. Nämä seikat ovat merkityksellisiä pohdittaessa, millainen toiminta on rangaistavaa ja miten yksilön oman tahto ja suostumus asiaan vaikuttavat. Erityistä huomiota on kiinnitettävä myös tilanteisiin, joissa toiminta kohdistuu alaikäisiin, muihin vajaavaltaiisiin tai muutoin epätasapainoisessa valtasuhteessa oleviin henkilöihin.

Kriminalisoiminen edellyttää myös tietyn vakavuusasteen ylittämistä sekä sitä, että ennestään voimassa olevien rangaistussäännösten kattavuus ja soveltuminen otetaan huomioon. Kyseisiä seikkoja on tärkeää tarkastella lainvalmistelussa huolellisesti, sillä eheytyshoitojen kirjo on saadun selvityksen valossa laaja, ja eheytyshoitojen muodot ja vakavuusasteet voivat vaihdella merkittävästi. Samalla on pidettävä huolta, etteivät sukupuoliristiriitaa kokevien henkilöiden asianmukainen tutkimus ja tarpeenmukainen tuki ja hoito esty.

Lainvalmistelussa tulee kiinnittää huomiota myös siihen, että rangaistussäännökset kirjoitetaan laillisuusperiaatteen edellyttämien tavoin täsmällisesti ja tarkkarajaisesti. Tämä merkitsee sitä, että rangaistava toiminta tulee määritellä tarkasti ja kattavasti, eikä se saa jäädä epäselväksi tai tulkinanvaraiseksi. Suuntaviivoja on mahdollista saada muissa maissa omaksutuista sääntelyratkaisuista erityisesti niistä valtioista, jotka ovat Suomen oikeusjärjestelmän kannalta keskeisiä ja vertailukelpoisia. Tärkeä on kuitenkin huomioida, että kansainvälisten vertailujen hyödynnettävyys on usein rajallista johtuen muun muassa eroista rikosoikeudellisissa järjestelmissä sekä lainkirjoitustavoissa ja -tekniikoissa.

Valiokunta korostaa myös muiden kuin rikosoikeudellisten keinojen käyttämistä eheytystoiminnan torjumiseksi ja siihen puuttumiseksi. Erityisen tärkeää on panostaa tiedon lisäämiseen sekä riittävään koulutukseen.

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta puoltaa, että kansalaisaloitteeseen sisältyvä ehdotus lainvalmisteluun ryhtymisestä hyväksytään. Valiokunta pitää tärkeänä, että lainvalmisteluun ryhdytään ripeästi. Edellä todetuina tavoin lainvalmistelussa tulee normaalien lainvalmisteluperiaatteiden mukaisesti ottaa huomioon rangaistussäännösten säätämiseksi asetetut vakiintuneet yleiset edellytykset ja kriminalisointiperiaatteet samoin kuin perusoikeuksista tällaiselle sääntelylle asettuvat rajoitukset.

Valiokunnan mietintö LaVM 4/2025 vp

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Lakivaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy kansalaisaloitteeseen KAA 6/2023 vp sisältyvän ehdotuksen lainvalmisteluun ryhtymisestä.

Helsingissä 20.3.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Juho Eerola ps
varapuheenjohtaja Eva Biaudet r
jäsen Pekka Aittakumpu ps
jäsen Alviina Alametsä vihr
jäsen Elisa Gebhard sd
jäsen Pia Hiltunen sd
jäsen Aleksi Jäntti kok
jäsen Pihla Keto-Huovinen kok
jäsen Rami Lehtinen ps
jäsen Pia Lohikoski vas
jäsen Timo Mehtälä kesk
jäsen Eemeli Peltonen sd
jäsen Susanne Päivärinta kok
jäsen Mika Riipi kesk
jäsen Juha Viitala sd
varajäsen Milla Lahdenperä kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila

Valiokunnan mietintö LaVM 4/2025 vp
Vastalause 1

Vastalause 1

Perustelut

Lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisten perusteella ei ole olemassa selkeää ja kattavaa kuvaa kansalaisaloitteessa tarkoitettujen eheytyshoitojen ilmenemismuodoista, esiintyvyydestä, toteuttajista, uhreista, laaduista ja määristä Suomessa. Asiasta ei ole saatavilla muutoinkaan luotettavaa tutkimustietoa. Kattavaa kartoitusta ei ole myöskään siitä, missä määrin voimassa olevat rikoslain säännökset jo soveltuvat kansalaisaloitteessa tarkoitettuihin eheytyshoitoihin ja liittyykö niihin sellaisia moitittavia tekemuotoja, joihin nykyiset rikoslain säännökset eivät sovellu.

Oikeusministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö eivät lakivaliokunnalle antamassaan yhteisessä lausunnossa kannattaneet edellä mainituin syin kansalaisaloitteen hyväksymistä ainakaan tässä vaiheessa. Heidän yhteisessä lausunnossaan korostettiin Suomessa johdonmukaisesti hyväksyttyä vakiintunutta periaatetta, että rangaistavaksi säätämiseksi täytyy olla painava yhteiskunnallinen tarve. Rikoslakia onkin ollut tapana kirjoittaa noudattamalla ns. kriminalisointiperiaatteita seuraavasti:

- Laillisuusperiaate, jolloin rangaistavaksi säädettävä teko pitää määritellä lakiin riittävän tarkkarajaisesti. Eheytyshoitoja on katsottu annetun uskonnollisten yhteisöjen lisäksi myös sosiaali- ja terveydenhuollossa, joko tiedostaen tai huomaamatta. Siksi määrittelyn tekeminen rangaistukseen johtavista tekemuodoista olisi rikosoikeuden asiantuntijoiden mukaan haasteellista.
- Oikeushyvien suojelun periaate. Silloin on kysymys siitä, onko kyseessä oikeusjärjestyksen tunnustamaa oikeushyvää loukkaava moitittava menettely. Tämän määrittelyn haasteena on, milloin on kyse oikeudettomasta vierasvaikuttamisesta ja milloin henkilö on itse pyytänyt apua.
- Rikosoikeuden viimesijaisuuden periaate. Rangaistavaksi säätämiseen on perusteltua päätyä vain tilanteissa, joissa käytettävissä ei ole muita keinoja moitittavan menettelyn torjumiseksi. Lakivaliokunnalle annettujen lausuntojen perusteella muita keinoja voivat olla esimerkiksi koulutuksen ja tietoisuuden lisääminen. Kansalaisaloitteesta tai siitä annetuista asiantuntijalausunnoista ei erityisen hyvin selviä, miten näitä keinoja on hyödynnetty ja minkälaisin tuloksin. Lausunnoista kuitenkin selviää, että tietämyksen lisääntyminen on johtanut selviin muutoksiin esimerkiksi lääketieteellisessä ja psykoterapeuttisessa työssä. Toisaalta lausuntopalautteesta on pääteltävissä, että tietoisuutta voitaisiin edelleenkin lisätä. Viimesijaisuuden periaatteen näkökulmasta erityisen merkittävää on myös se, että usea nykyinen rangaistussäännös voi tulla sovellettavaksi eheytyshoitoihin liittyviin tilanteisiin. Kysymys on tällöin myös siitä, onko joitakin selvästi moitittavia ja kriminalisointiperiaatteiden edellytykset täyttäviä menettelyjä, joihin olemassa olevat rangaistussäännökset eivät sovellu.
- Hyöty—haittavertailun periaate. Oikeusministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön yhteisen lausunnon mukaan kriminalisoinnin perusteltavuus edellyttää, että siitä johtuvat hyödyt ylittävät selvästi mahdolliset haitat. Edellisiin kuuluisi ainakin joidenkin sellaisten moitittavien tekojen jääminen rangaistussääntelyn vuoksi tekemättä, joihin ei olisi voitu puuttua nykysääntelyllä. Jälkimmäisiin voisi kuulua esimerkiksi se, että rangaistussääntely vaikuttaisi myös asianmukaisia palveluja rajoittavasti.

Valiokunnan mietintö LaVM 4/2025 vp
Vastalause 1

Oikeusministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö katsoivat edellä mainituin perustein, että ensin olisi tarpeellista esimerkiksi tietoisuuden ja koulutuksen lisäämisen keinoin tehostaa sukupuoli-identiteettiin ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvien perusoikeuksien toteutumista maassamme. Olisi myös tarve lisätiedolle koskien aloitteessa tarkoitettuja ilmiöitä Suomessa. Vastaavasti kuin Ruotsin perusteellisessa selvityksessä on katsottu, uusien rangaistussäännösten säätämistä ei kuitenkaan ainakaan tässä vaiheessa ole pidettävä oikeusministeriön näkemyksen mukaan aiheellisenä.

Lakivaliokunta kuuli asian käsittelyn loppuvaiheessa myös rikosoikeuden emeritusprofessori Matti Tolvasta, joka ei kannattanut eheytyshoitojen kriminalisointia omana rikoksenaan. Hänen mukaansa merkittävin eheytyshoitojen kriminalisointiin liittyvä ongelma liittyy laillisuusperiaatteeseen. Kriminalisoinnin pitäisi hänen mukaansa olla toisaalta riittävän yleisellä tasolla määriteltä ja toisaalta rangaistavan käyttäytymisen tulisi ilmetä rikossäännöksestä täsmällisesti niin, että rikosvastuun ulottuminen tekoon tai laiminlyöntiin olisi ennakoitavissa. Yksittäisen ilmiön erilliskriminalisointi voisi olla ristiriidassa myös oikeasuhtaisuuden vaatimuksen kanssa. Oikeushyvien suojelun periaatteen näkökulmasta olisi Tolvasen mukaan perustellumpaa säätää rangaistaviksi kaikenlaiset ilmiöt, joista aiheutuu tai on omiaan aiheutumaan saman asteinen oikeushyvän, tässä tapauksessa psyykkisen terveyden ja vapauden loukkaus. Siksi hän piti parhaana vaihtoehtona sitä, että eheytyshoitojen kriminalisoinnin sijasta säädettäisiin yleinen pakottavan kontrollin rangaistavaksi säätävä rikossäännös. Tällaisen mallin esikuvana on Norjan, Tanskan ja Englannin lainsäädäntö. Ruotsissa on ehdotettu säädettäväksi jokseenkin vastaavan sisältöinen rikostunnusmerkistö.

Lopuksi totean, että lakivaliokunnan enemmistö oli edellä mainituin perustein päätymässä syyskuussa 2024 kansalaisaloitteen hylkäämiseen ja lausumaan, jossa valtioneuvosto tekisi ensin laaja-alaisen selvityksen ja vasta sen perusteella arvioisi, onko rikosoikeudellista tai muuta lainsäädäntöä tarpeen tarkistaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen perus- ja ihmisoikeuksien suojaamiseksi ja samalla arvioitaisiin myös muiden toimenpiteiden tarvetta. Vasta tämän jälkeen olisi ollut aika ryhtyä tarpeellisiin lainvalmistelu- ja muihin toimenpiteisiin. Johdonmukainen prosessi olisi ollut kunniaksi hyvälle lainsäädäntötyölle, jossa ensin selvitetään asia, sen jälkeen tehdään johtopäätökset mahdollisista lainsäädäntötarpeista, ja vasta lopuksi aloitetaan lainvalmistelutyö.

Syyskuussa lakivaliokunnan mietintöluonnoksen vuodettua julkisuuteen keskeneräisenä käynnistyi julkinen kohu, jonka seurauksena lakivaliokunnassa useiden mieli muuttui. Lopulta lakivaliokunta päätyi helmikuussa 2025 äänestyksen jälkeen muuttamaan kantansa kansalaisaloitteen hyväksymistä puoltavaksi. Mietinnössä ehdotettu prosessi muuttui johdonmukaisen ketjun sijasta sellaiseksi, että ensin on tehty johtopäätös, jonka perusteella ollaan valtioneuvostoa velvoittamassa lainvalmistelutyöhön kieltämään ja kriminalisoimaan rikoslaissa eheytyshoidot, vaikka kansalaisaloitteessa tarkoitettujen eheytyshoitojen ilmenemismuodoista, esiintyvyydestä, toteuttajista, uhreista, laaduista ja määristä Suomessa ei edelleenkään ole selkeää ja kattavaa kuvaa, eikä asiasta ole saatavilla muutakaan luotettavaa tutkimustietoa. Edellä mainitut ns. kriminalisointiperiaatteisiin liittyvät ongelmat kansalaisaloitteessa tarkoitettujen eheytyshoitojen kiellosta ja kriminalisoinnista jäisivät nyt selvittämättä, eikä rikosoikeuden emeritusprofessori Matti Tolvasen perusteltu ehdotus säätää yleinen psyykkistä terveyttä ja vapautta suojaava pykälä tulisi huomioiduksi. Siksi on olemassa riski, että rikoslaista alkaa tulla laki, jota täydennetään julkisen

Valiokunnan mietintö LaVM 4/2025 vp
Vastalause 1

huutoäänestyksen ja mielikuvien perusteella kaikenlaisilla uusilla rikosnimikkeillä silloinkin, kun teonkuvausta ei voida tarkkarajaisesti määrittää eikä väitetystä ilmiöstä ja sen laajuudesta ole olemassa tutkimustietoa.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotan,

että eduskunta hylkää kansalaisaloitteeseen KAA 6/2023 vp sisältyvän ehdotuksen lainvalmisteluun ryhtymisestä.

Helsingissä 20.3.2025

Timo Mehtälä kesk

Valiokunnan mietintö LaVM 4/2025 vp
Vastalause 2

Vastalause 2

Perustelut

Eheytyshoitojen määritelmän ongelmallisuudesta

Kansalaisaloitteen (KAA 6/2023 vp) tavoitteena on kieltää hoidot, jotka tähtäävät seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen niin kutsuttuun eheyttämiseen, eli seksuaalisuuden muuttamiseen heteroksi ja/tai sukupuolikäsityksen muuttamista "cissukupuoliseksi" eli biologisen sukupuolen mukaiseksi. Kansalaisaloitteessa edellytetään lainvalmisteluun ryhtymistä "eheytyshoitojen" kriminalisoimiseksi.

Aloitteessa jää kuitenkin epäselväksi, mikä kaikki luetaan kriminalisoitavaksi eheytyshoidoksi. Uusia rangaistussäännöksiä säädettäessä on tärkeää varmistaa, että lainsäädäntö on riittävän selkeää, täsmällistä ja tarkkarajaista.

Kansalaisaloitteessa väitetään, ettei sen tavoitteena ole "ns. sielunhoidon tai muun uskonnonvapauden harjoittamisen kieltäminen", mutta samaan aikaan aloitteessa kielletyksi eheyttämiseksi katsotaan myös potilaan omasta toiveesta tapahtuva hoito. Monet valiokunnan kuulemista asiantuntijoista pitivät uhkana, että aloitteen hyväksymisen seurauksena normaalit uskonnonharjoittamisen muodot ja henkilön omasta tahdosta kumpuava halu muuttaa seksuaalisuuttaan vailla painostusta nähtäisiin osana eheyttämistä.

Valiokunnan saaman asiantuntijalausunnon mukaan vaarana on, että jos kiellettävän eheytyshoidon määrittely jää aloitteen tavoin epätarkaksi ja tulkinnanvaraiseksi, saattaisi se johtaa tilanteisiin, joissa lapset ilmiantavat vanhempiaan riidan seurauksena, opettajalta vahingossa lipsahtanut oppilaan vanha nimi johtaa rikossyytteillä uhkailuun, terapeutin väärä ilme tulkitaan rikokseksi, tutkivat psykoterapiat kriminalisoidaan, kieli alistetaan propagandalle sekä transaktivistit salanauhoittavat keskusteluita, muokkaavat tarkoituksiinsa, levittävät ja yllyttävät väkivaltaan. Asiantuntijalausuntojen mukaan jo nykyisin on käynyt ilmi tilanteita, joissa tutkimusprosessissa turhautuneet transaktivistit ovat tehneet viimeksi mainittua. On olemassa ilmeinen riski siitä, että eheytyshoidot kieltävällä lailla osana terveydenhuollon sääntelyä voitaisiin tahattomasti yllyttää ajattelua, jonka mukaan tutkimusprosessit ovat väärin ja niitä kohtaan on oikeutettua hyökätä.

Valiokunnan saaman asiantuntijalausunnon mukaan sukupuoliominaisuuksia muokkaavien interventioiden edistämiseksi nopeita fyysisiä hoitoja toivovat tahot ovat alkaneet kutsua identiteettiä reflektointia ja identiteetin vakautumista tukevaa psykososiaalista työskentelyä ja sukupuoliyhdistyksen kokemuksen kanssa samanaikaisesti ilmenevien mielenterveyden häiriöiden hoitoa termillä "conversion therapy" ("eheytyshoito").

Lausunnon mukaan eheytyshoitojen kieltämisessä lailla on potentiaalia johtaa siihen, että PAL-KOn suosittama identiteettiä refleктоiva psykososiaalinen interventio, samanaikaisten psykiatristen häiriöiden psykoterapeuttinen hoito, asianmukainen laaja-alainen psykiatrin tutkimus erityistasolla ennen päätöksiä mahdollisista korjaushoidoista tai, tarpeen ilmetessä, psykoterapian tarjoaminen sukupuoltaan problematisoivalle henkilölle tulkitaan "eheytyshoidoksi". Valiokun-

Valiokunnan mietintö LaVM 4/2025 vp
Vastalause 2

nan saaman tiedon mukaan näin olisi käynyt esimerkiksi Australiassa ja Yhdysvalloissa, ja lääkäreihin ja psykologeihin on kohdistunut sen takia jopa ammattioikeuksien menettämisen uhkaa.

Eheytyshoitojen kieltämiseen tähtäävä tavoite ei saa johtaa siihen, että esimerkiksi transsukupuolisuuteen liittyvä asianmukainen terveydenhuollon lainsäädäntö sekä hyväksyttyihin lääketieteellisiin menetelmiin ja käytäntöihin ja edellä mainittuihin PALKOn suosituksiin perustuva tutkimus ja hoito estyisivät.

Uskonnon- ja sananvapaus

Valiokunnan kuulemat useat asiantuntijat näkivät aloitteen määritelmän mukaisen eheytyshoidon kriminalisoinnin uhkana uskonnon- ja sananvapaudelle. Kansalaisaloitteessa väitetään, että pyrkimys ei ole kieltää "ns. sielunhoitoa tai muun uskonnonvapauden harjoittamista" niin kauan kuin se ei muutu "perusoikeuksia ja terveyttä loukkaavaksi 'eheyttämiseksi'".

Kansalaisaloitteen tavoitteen toteuttamisen hankaluus kiteytyy osittain eheytyshoitojen määrittelyongelmaan. Aloitteessa ei käy selvästi ilmi, missä ei-eheyttävän ja eheyttävän uskonnollisen toiminnan raja kulkee. Aloitteen mukaan jopa potilaan omasta tahdosta lähtevä sukupuoli- tai seksuaalikäsitteitä muokkaava toiminta luettaisiin kiellettäväksi toiminnaksi.

Seksuaalinen tasavertaisuus — SETA ry:n hallitus on todennut (10.3.2022), että eheyttämisen täyskiellon tulisi ulottua "kehotukseen tai käskyyn seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun tukahduttamiseksi, uskonnonharjoitukseksi luettaviin muutospyrkimyksiin tähtääviin käytäntöihin (kuten yhteinen rukoulu toisen puolesta seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun muuttamiseksi)".

Suomen Evankelisen Allianssin jäsenkirkkojen ja seurakuntien lisäksi roomalaiskatolisen kirkon ja ortodoksisen kirkon opetuksen mukaan seksi saman sukupuolen kanssa on syntiä, josta on pidättydyttävä. Tämä näkemys perustuu Uuteen testamenttiin (Room. 1:26—27; 1 Kor. 6:9; 1 Tim. 1:9—11) ja kirkkojen perinteiseen opetukseen. Islam puolestaan kieltää ankarasti homoseksuaalisuuden ja sukupuolisen poikkeavuuden.

On uskonnon- ja sananvapauden kannalta ongelmallista, jos uskontokuntien omien näkemysten ja arvojen mukainen opetus, ohjaus ja opastus nähtäisiin osana eheyttämistä ja siten kiellettyinä toimintana. Valiokunnan saaman asiantuntijalausunnon mukaan Euroopassa on jo nähty varoitavia esimerkkejä eheytyshoitojen kriminalisoinnin haitallisista vaikutuksista sananvapauteen. Esimerkiksi Ranskassa katolinen pappi on saatettu yleisen syyttäjän tutkintaan eheytyshoitoja kieltävän lain perusteella, kun hän oli uskonnollisessa tarkoituksessa kutsunut homoseksuaalisuutta heikkoudeksi.

On henkilön itsemääräämisoikeuden piirissä hakea haluamaansa tukea esimerkiksi oman vakauksensa mukaiseen elämään. Kristillisillä seurakunnilla tulee olla uskonnonvapauden turvaama mahdollisuus opastaa jäseniään elämään uskonsa mukaisesti ja etsimään elämäänsä muutosta uskon, opastuksen ja sielunhoidon kautta.

Valiokunnan mietintö LaVM 4/2025 vp
Vastalause 2

Eheytushoidot Suomessa

Kansalaisaloitteessa vaaditaan kriminalisointia ongelmaan, jonka esiintyvyydestä ja laajuudesta Suomessa ei ole tarpeeksi tutkittua tietoa.

Valiokunnan saamien asiantuntijalausuntojen mukaan eheytushoidot eivät ole terveydenhuollon hyväksytty menetelmä, eivätkä ne kuulu Suomen julkisesti rahoitettuun terveydenhuoltoon. Eheytushoito ei kuulu minkään tieteelliseen tietoon toimintansa perustavan psykoterapiayhteisön lähestymistapoihin tai menetelmävalikoimiin. Jos varsinaisessa terveydenhuollossa tai terveydenhuollon ammattihenkilön ammattitoiminnassa ilmenee epäasiallista toimintaa, joka ei perustu terveydenhuollossa yleisesti hyväksyttyihin menettelytapoihin, ja jota voidaan luonnehtia ns. eheyttämiseksi, voidaan siihen jo nyt puuttua terveydenhuollon ja ammattihenkilöiden valvonnan keinoin.

Valiokunnan saaman asiantuntijalausannon mukaan terapeutteja on ammattiliittojen ohjeistuksissa kehoitettu olemaan antamatta eheytushoitajien tapaisia hoitomuotoja. Eheytushoidossa ei siis ole kyse laajasti tarjolla olevasta hoitomuodosta. Ne harvat tahot, joiden voidaan tulkita tarjoavan kansalaisaloitteessa mainittuja eheytushoitoja, perustavat toimintansa täysi-ikäisen henkilön omaan tahtoon. Näiden tahojen mukaan tavoitteena ei ole "päästä eroon" tai "eheytyä" seksuaalisista taipumuksista, vaan auttaa ihmisiä elämään taipumustensa kanssa. Tällaisten tuki- ja auttamistoimien mieltäminen eheyttämiseksi tai eheytushoidoksi ei ole välttämättä tarkoituksenmukaista.

Poliisin tietoon ei ole tullut Suomessa tapauksia, joissa eheytushoidot väitetysti olisivat täyttäneet pahoinpitelyn tunnusmerkistön.

Kriminalisoinnin tarpeesta

Eheytushoitajien kriminalisoinnin tarve Suomessa on kyseenalaista jo sen perusteella, että tällä hetkellä ei ole olemassa luotettavaa tietoa ilmiön laajuudesta ja esiintyvyydestä maassamme. Näin ollen kriminalisointi saattaisi muodostua ennemminkin symboliseksi eleeksi kuin toimivaksi ratkaisuksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kokemaan mahdolliseen painostukseen esimerkiksi uskonnollisten yhteisöjen ja perheiden taholta.

On todennäköistä, että näyttökynnys nousisi korkeaksi eheytushoitajien suhteen, sillä tahallisuuden todistaminen olisi vaikeaa, ja usein asiaan osallisia voisi olla tapauksissa paljon. Tapausten tutkiminen edellyttäisi merkittävät määrät viranomaisresursseja.

Asiaa voidaan tarkastella myös lainsäätäjiä ohjaavien kriminalisointiperiaatteiden kannalta.

Ultima ratio -periaatteen mukaan rikosoikeuden on oltava viimeinen keino puuttua johonkin ongelmaan. Näin ollen olisi ensin arvioitava tarkkaan, minkälaisesta ja kuinka laajasta ongelmasta mahdollisesti on kyse, ja mikä olisi paras tapa puuttua siihen. Eräs kansalaisaloitteen vaatimukseen liittyvistä keskeisistä ongelmista onkin se, ettei eheytushoidoista Suomessa ole olemassa luotettavaa tutkimustietoa. Näin ollen kansalaisaloitteeseen pohjaava kriminalisointi tehtäisiin puutteellisen tilannekuvan ja arvioinnin pohjalta.

Valiokunnan mietintö LaVM 4/2025 vp

Vastalause 2

Lainsäätäjälle on kohdistettu myös epätasällisen rikoslain kielto. Toisin sanoen kaikille on oltava selvää, minkälainen toiminta on kiellettyä. Kansalaisaloitteen määritelmä eheytyshoidoille on sellaisenaan erittäin epätarkka ja tulkinnanvarainen, ja se saattaisi johtaa kohtuuttomiin tilanteisiin, joita on eritelty aiemmin.

Eheytyshoitojen kriminalisointia tulee pohtia myös hyötyjen ja haittojen näkökulmasta. Vaikka kriminalisointi olisikin ainoa tehokas tapa puuttua ongelmaan, on kieltämisellä saavutettavien etujen oltava haittoja suuremmat. Kriminalisoinnista tulisi luopua, jos kiellosta aiheutuu enemmän haittaa kuin saavutetaan hyötyä. Valiokunnan saamien asiantuntijalausuntojen perusteella moni asiantuntijoista suhtautuu epäilevästi siihen, että kriminalisointi olisi paras tapa saavuttaa kansalaisaloitteen tavoittelemat hyödyt.

Jos kriminalisoinnissa edettäisiin aloitteen edellyttämällä tavalla, saattaisi se pahimmillaan vaikeuttaa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen tarvitseman hoidon saantia sekä potilaan toiveiden ja tarpeiden mukaisen palvelun tarjoamista. Olisi varsin erikoista määritellä lainsäädännön tasolla, minkälaista henkistä muutosta asiakas saa psykoterapian kautta tavoitella.

Suomessa olisi perusteltua arvioida, kuinka kattavasti nykyinen lainsäädäntö kieltää jo jotkut aloitteessa mainitut toimintatavat. Esimerkiksi terveydellisten vahinkojen tahallinen ja tuottamuksellinen aiheuttaminen on Suomessa eri muodoissaan varsin kattavasti säädetty rangaistavaksi rikoslain 21 luvussa. Myös vakavan vaaran aiheuttaminen terveydelle on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta tehtynä rangaistavaa (RL 21:13). Rikoslain 21 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan pahoinpitelyyn syyllistyy muun muassa se, joka ruumiillista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä. Uskomus- tai luontaishoitojen osalta korkein oikeus on antanut ennakkoratkaisun KKO 1994:101.

Ruotsissa on toteutettu laaja selvitys, jossa arvioitiin muun muassa eheytyshoitojen kriminalisointitarvetta. Selvityksessä päädyttiin eheytyshoitojen osalta siihen, että nykyiset rangaistussäännökset kattavat vakavimmat esiintyvät vaikuttamistavat. Ne teot, jotka puolestaan jäävät rangaistavan alan ulkopuolelle, eivät ole niin vakavia, että niiden osalta olisi aiheutta kriminalisoinnin säätämiseen. Kriminalisoinnin ei katsottu olevan tehokas keino ei-toivottavan menettelyn torjumiseksi.

Vaihtoehtoiset ratkaisut eheytyshoitojen erilliskriminalisoinnille

Oikeusministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö katsoivat lausunnossaan, että on tarpeellista esimerkiksi tiedon ja koulutuksen lisäämisen keinoin tehostaa sukupuoli-identiteettiin ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvien perusoikeuksien toteutumista maassamme. Suomessa olisi myös tarve lisätutkimustiedolle koskien aloitteessa mainittuja ilmiöitä. Valiokuntakäsittelyn aikana kävi ilmi, että oikeusministeriön, poliisin ja monen muun asiantuntijan mukaan uusien rangaistussäännösten säätämistä ei kuitenkaan pidetty tässä vaiheessa aiheellisena.

Monet valiokunnan kuulemista asiantuntijoista suosittelivat, että Suomessa kartoitettaisiin Ruotsin ja Norjan tavoin sitä, millaisen ongelman eheytyshoidot Suomessa todellisuudessa muodostavat, ja vasta sen perusteella tulisi pohtia erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja. Lisäksi Suomessa olisi

Valiokunnan mietintö LaVM 4/2025 vp
Vastalause 2

syytä arvioida, kuinka muissa maissa omaksutut sääntelyratkaisut ovat toimineet, ja millaisia vaikutuksia niillä on ollut.

Rikos- ja prosessioikeuden professori Matti Tolvanen esitti valiokunnalle, että eheytyshoitojen kriminalisointi voitaisiin ratkaista esimerkiksi säätämällä se osana yleistä pakottavan kontrollin rangaistavuutta.

Lisäksi valiokunnalle esitettiin, että kriminalisoinnin sijaan väärinkäytökset uskonyhteisöissä tulisi hoitaa asiantuntevan koulutuksen ja asiantiedon lisäämisen kautta.

Yhteenveto

Pakottaminen ja painostaminen yksilön sukupuoli- ja seksuaalikäsitteiden muuttamiseksi on tuomittavaa ja väärin, ja siinä mielessä kansalaisaloite on tehty ilmeisen hyvässä tarkoituksessa. On kuitenkin todettava, että tällä hetkellä ei ole olemassa vielä tarpeeksi kattavaa ja luotettavaa tietoa eheytyshoitojen esiintyvyydestä ja niiden aiheuttamista ongelmista Suomessa. Asiaa tulisi ensin kattavasti selvittää, ja vasta sen jälkeen harkita mahdollisia lainsäädäntötarpeita tai muita ratkaisuja, joilla ongelmiin voitaisiin puuttua tehokkaasti.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hylkää kansalaisaloitteeseen KAA 6/2023 vp sisältyvän ehdotuksen lainvalmisteluun ryhtymisestä.

Helsingissä 20.3.2025

Pekka Aittakumpu ps
Rami Lehtinen ps
Juho Eerola ps